

ter, qui nunc abes, conforti mecum temporum illorum? Me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille servasset? At in qua causa non potuisse? Quæ est grata gentibus: à quibus non potuisse? Ab ijs, qui maximè P. Clodij morte acquirunt. Quo deprecante? Me. Quodnam concepi tantum scelus? Aut quod in me tantum facinus admisi, Iudices, cum illa indicia communis exitij indagavi, patefeci, protuli, extinxi? Omnes in me, meosque redundant ex illo fonte dolores. Quid me reducem esse volluistis? An ut inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro, vos pati, mihi acerbiorum redirum esse, quàm fuerit ille ipse diceffus. Nam qui possum putare, me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? Uinam dii immortales fecissent (pace tua, patria, dixerim: metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) ut P. Clodius non modò viveret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem. O dii immortales, fortem, & à vobis, Iudices, conservandum virum! Minimè, minimè, inquit, imò verò pœnas ille dabitur lucrit: nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. Hiccinè vir patriæ natus, usquam nisi in patria morietur? Aut, si fortè pro patria, huius vos animi monumen-

ta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulchrum esse patiemi? Huc suà quisquam sententià ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à vobis ad se vocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit: hanc ingratham, si ceciderit: miseram, si amiserit. Sed finis sit, neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. Vos oro, obtestorque, Iudices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram virtutem, iustitiam, fidem (mihi credite) is maximè probabit, qui in iudicibus legendis, optimum, & sapientissimum quemque legit.

PROM. MARCELLO,

ORATIO.

Duturni silentij, P. C. quo erant his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundià, finem hodiernus dies attulit, idemque initium, quæ vellem, quæque sentirem, meo pristino more dicendi. Tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamque clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac

penè divinam tacitus nullo modo præterire possum. M. enim Marcello vobis, P. C. reique publicæ reddito, non solum illius, sed meam etiam vocem, & auctoritatem, & vobis, & Reip. conservatam, ac restitutam puto. Dolebam enim, P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me in nostro veteri curriculo, illo emulo, atque imitatore studiorum, ac laborum meorum quasi quodam socio à me, & comite distracto. Ergo, & mihi mea pristina vitæ consuetudinem, C. Cæsar, interclusam aperuisti, & his omnibus, ad bene de omni Republica sperandum quasi signum aliquod sustulisti. Intellectum est enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipso, sed paulo ante omnibus, cum M. Marcello senatui, Populoque Romano, & Reipublicæ concessisti, commemoratis præsertim etiam offensionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemque Reipublicæ tuis, vel doloribus, vel suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis antea vitæ hodierno die maximum cepit, cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo gravissimo, & maximo, ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Est

verè

verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quam ad illum ventura sit, lætitia pervenerit. Quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? Nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi, aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliotem, quam eam, quam hodierno die consecutus es. Solco sæpe ante oculos, ponere, idque libenter crebris usurpare sermonibus, omnes nostrorum Imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimorumque Populorum, omnes clarissimorum regum res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri: nec verò dissimilitissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, quam tuis non dicam cursibus, sed victorijs illustratæ sunt. Quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea vix cuiusquam mens, aut cogitatio capere possit, amens sim: sed tamen sunt alia maiora. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare

verè

verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne proprie sint Imperatorum: & certe in armis militum virtus, locorum oportunitas, auxilia sociorum, classes, commectus, multum iuvant. Maximam verò patrem quasi suo iure Fortuna sibi vendicat, & quidquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò, huius gloriæ C. Cæsar, quam es paulo antè adeptus, socium habes neminem; totum hoc quantumcumque est, quod certè maximum est, totum est, inquam, tuum: nihil ex ista laude Centurio, nihil præfectus, nihil sibi cohors, nihil turma decerpit; quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius se societatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuam esse totam, & propriam faterur: numquam enim temeritas cum sapientia cõmiscetur, nec ad consilium casus admittitur. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumera- biles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, & conditionem, ut vinci possent, habebant, nulla est enim tanta vis, tanta copia, quæ non ferro, ac viribus debilitari, frangique possit: verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem; sed etiam amplificare eius pristinam dig-

dignitatem, hæc qui faciat; non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico. Itaque, C. Cæsar, bellicæ tuæ laudes celebrantur ille quidem non solum nostris, sed penè omnium gentium litteris, atque linguis, nequè ullà unquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res, nescio quomodo, etiam dum audiuntur; aut dum leguntur; obstrepi clamore militum videntur, & tubarum sono: at verò eum aliquid clementer, mansuete, iuste, moderate, sapienter factum, in iracundia præferri, quæ est inimica consilio, & in victoria, quæ naturà insolens, & superba est, aut audimus, aut legimus; quò studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis? Ut eos sepe, quos nunquam vidimus, diligamus. Te verò, quem præsentem intuemur, cuius mentem, sensusque, & os cernimus, ut quidquid belli fortuna reliquum Reip. fecerit, id esse salvum velis, quibus laudibus efferemus? Quibus studiis prosequemur? Qua benevolentia complectemur? Parietes mediis fidius, C. Cæsar, ut mihi videtur; huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd brevi tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum, & tuis sedibus. Equidem eum C. Marcelli, viri optimi commemorabili pietate, ac virtute præditi lachrymas modò vobiscum viderem, omnium Marcellorum

rum meum pectus memoria effodit, quibus tu etiam mortuis, M. Marcello confereato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimamque familiam, iam ad paucos redactam penè ab interitu vindicasti. Hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius est propria Cæsaris: ceteræ duce te gesta, magna ille quidem; sed tamen multo, magnoque comitatu: huius autem rei tu idem es, & dux, & comes: quæ quidem tanta est, ut tropheis, monumentisque tuis, non ulla unquam allatura sit finem ætas: nihil enim est opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat vetustas; at verò hæc tua iustitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. Et ceteros quidem omnes victores bellorum civilium iam ante æquitate, & misericordiâ viceras; hodierno verò die te ipsum vicisti. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans: sentio ipsam victoriam vicisse videris, cum ea ipsa, quæ illa erat adepta, victis remisisti. Nam cum ipsius victoriæ conditione iure omnes victi occidissemus, clementiæ tuæ iudicio conservati sumus. Rectè igitur unus invictus es, à quo etiam ipsius victoriæ conditio, visque devicta est. Atque hoc Cæ-

Cæsaris iudicium; P. C. quàm late pateat, at tendite: omnes enim, qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reip. misero, funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus. Nam cum M. Marcellum, deprecantibus vobis, Reipub. conservavit, memet mihi, & item Reipub. nullo deprecante, reliquos amplissimos viros, & sibi ipsis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in consensu videtis: non ille hostes induxit in curiam, sed indicavit, à plebisque ignoratione potius, & falso, atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate civile bellum esse susceptum. Quo quidem in vello semper de pace agendum, audiendumque esse putavi; semperque dolui, non modò pacem, sed orationem etiam civium pacem efflagitatum repudiari. Neque enim ego illa, nec ulla unquam secutus sum arma civilia, semperque mea consilia pacis, & togæ fœcia, non belli, atque armorum fuerunt, hominem sum secutus privato officio, non publico: tantumque apud me grati animi fidelis memoria valuit, ut nulla non modò cupiditate, sed ne spe quidem, prudens, & sciens, tanquam ad interitum ruerem voluntarium. Quod quidem meum consilium minimè obscurum fuit: nam, & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipso bello eadem

etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerum aestimator, qui dubitet, quæ Cæsaris voluntas debello fuerit, cum pacis authores conservandos statim censuerit; cæteris fuerit iratus. Atque id minus mirum videretur fortasse tum cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli; qui verò victor, pacis authores diligit, is profecto declarat, maluisse se non dimicare, quam vincere. Atque huius quidem rei, M. Marcello sum testis; nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. Quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi, cum insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius victoriæ ferocitatem eximescentem? Quo gratior tua liberalitas, C. Cæsar, nobis, qui illa vidimus, debet esse. Non enim iam causa sunt inter se, sed victoriæ comparanda. Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus. Quos amissimus cives, eos Martis vis pereulit, non ira victoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conservat, quos potest. Alterius verò partis, nihil amplius dicam, quam id, quod omnes verebamus, nimis iracundam futuram fuisse victoriam. Quidam enim non modò armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur:

nec

nec quid quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandum esse dicebant: ut mihi quidem videantur dii immortales, etiam si pœnas à Pop. Rom. ob aliquod delictum experiverunt, qui civile bellum tantum, & tam luctuosum excitaverunt, vel placati iam, vel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam victoris, & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono, & fruire cum fortunâ, & gloria, tum etiam naturâ, & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus iucunditasque sapienti. Cætera cum tua recordaberis, etsi perfecte virtuti, tamen plerumque felicitati tuæ congratulaberis: de nobis, quos in Repub. tecum simul salvos esse voluisti; quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modò summa bona; sed nimirum audebo vel sola dicere. Tantus est enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi, & consilij dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur. Non igitur in conservandis bonis viris defatigari, non cupiditate præferim, aut pravitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta forasse, certè non improba, & specie quadâ Republice. Non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraque summa laus, quod plerique

N3

que

que minimè timendum fuisse senferunt. Nunc verò venio ad graviffimam querelam, & atrociffimam fufpicionem tuam: quæ non tibi ipfi magis, quàm cum omnibus civibus, maximè nobis, qui à te confervati fumus, providenda eft. Quam efi fpero effe falfam, nunquam tamen verbis extenuabo: tua enim cautio noftra cautio eft: ut fi in alterutro pecandum fit, malim videri nimis timidus, quàm parùm prudens. Sed quitham eft ifte tam demens, qui feilicet tibi infidiaretur? De tuifne? Tamefi qui magis funt tui, quàm quibus tu falutem infperantibus reddidifti? An ex eo numero, qui unà tecum fuerint? Non eft credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia fumma fit adeptus, huius vitam non anteponat fuæ. At, fi tui nihil cogitant ſceleris, cavendum eft, ne quid inimici. Qui? Omnes enim, qui fuerunt, aut fuâ pertinaciâ vitam amiferunt, aut tuâ miſericordiâ retinuerunt: ut aut nulli fuſperſint de inimicis: aut qui fuſperſuerunt amiciffimi ſint. Sed tamen cum in animis hominum tantæ larebræ ſint, & tanti reſſus, augeamus ſanè ſuſpicionem tuam: Simul enim augebimus, & diligentiam. Nam quis eft omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Repub. tam nihil unquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam? Et ex unius tui, vitam pendere

omnium? Equidem de te dies, nocteſque, ut deſco, cogitans, caſus dumtaxat humanos, & incertos eventus valetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimeſco: doleoque, cum Reſpub. immortalis eſſe debeat, tam in unius mortalis anima conſiſtere. Si verò ad humanos caſus, incertoſque eventus valetudinis, ſceleris etiam accedat, infidiarumque conſenſo; quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe Reſpub. credamus? Omnia ſunt excitanda tibi, C. Ceſar, uni, quæ iacere ſentis belli ipſius imperu, quod necelle fuit, percuſſa, atque proſtrata; conſtituenda iudicia, revocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda ſoboles; omnia, quæ diſlapſa iam fluxerunt, feveris legibus vincienda ſunt. Non fuit recuſandum in tanto civili bello, tantoque animorum ardore, & armorum, quin quaſſata Reſp. quicumque belli eventus fuiſſet, multa perderet, & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabilitatis ſuæ, multaque uterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuiſſet; quæ quidem nunc tibi omnia belli vulnera curâda ſunt, quibus præter te mederi nemo poteſt. Itaque illam tuam præclariffimam, & ſapientiffimam vocem invitus a divi, ſatis te diu, vel natura vixiſſe, vel gloria; ſatis, ſi ita vis, naturæ fortaſſe: addo etiam, ſi placet, gloria; at, quod maximum eſt, patriæ certe parum. Qua-

re omitte, quæso, istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam, noli nostro periculo sapiens esse. Sape enim venit ad aures meas, te idem istud nimis crebrò dicere, satis te tibi vixisse. Credo: sed tum id audirem, si tibi soli viveres; aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omnium salutem civium, eundemque Rempub. res tuæ gestæ complexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hic tu modum tuæ vitæ, non salute Reipub. sed equitate animi desinies? Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? Cuius te esse avidissimum, quamvis sis sapiens, non negabis. Parumne igitur, inquires, gloriæ magnam relinquemus? Imò verò alijs, quamvis multis, satis, tibi uni parum. Quidquid enim est, quamvis amplum sit, id certè parum est tui, cum est aliquid amplius. Quòd si rerù tuarù immortalium, C. Cæsar, hic exitus futurus fuit, ut devictis adversarijs Remp. in eo statu reliqueres, in quo nunc est: vide quæso, ne tua divina virtus admirationis plus sit habitura, quam gloriæ: siquidem gloria est illustris, ac pervagata multorum, & magnorum, vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritum. Hæc igitur tibi reliqua pars est: hic restat actus: in hoc elaborandum est, ut Remp. constituas, eaque tu in primis com-

compòsita, summa tranquillitate, & otio perfruare: tum te, si voles, cum & patriæ, quod debes, solveris, & naturam ipsam expleveris, satietate vivendi, satis diù vixisse, dicito. Quid est enim omnino hoc ipsum diù, in quo est aliquid extremum? Quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit. Quamquam iste tuus animus nunquam his angustijs, quas natura nobis ad vivendum dedit, contentus fuit, semperque immortalitatis amore flagravit. Nec verò hæc tua vita dicenda est, quæ corpore, & spiritu continetur: illa, inquam, illa vita est tua, Cæsar, quæ vigebit memoriâ sæculorù omnium, quam posteritas alet, quam ipsa eternitas semper intuebitur. Huic tu inservias, huic te ostentes oportet: quæ quidem, quæ miretur iam pridem multa habet: nunc, etiam quæ laudet, expectat. Obstupescunt posteri certè imperia, provincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monumenta, munera triumphos audientes, & legentes tuos. Sed nisi hæc urbis stabilita tuis consilijs, & institutis erit, vagabitur modò nomen tuum longè, atque latè: sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam, qui nascentur, sicut inter nos fuit; magna disencio; cum alijs laudibus ad coelum res tuas gestas efferent; alij

alij fortasse aliquid requirent; idque vel maximum, nisi belli civilis incendium salute patriæ restinxiseris: ut illud facti fuisse videatur, hoc consilij. Servi igitur ijs etiam iudicibus, qui maud post sæculis de te iudicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius, quam nos: nam, & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine invidia iudicabunt. Id autem, etiam si tunc ad te, ut quidam falsò putant, non pertinebit nunc certè pertinet, te esse talem, ut tuas laudes obscuratura nulla unquam sit oblivio. Diversæ voluntates civium fuerunt, distractæque sententiæ. Non enim consilij solum, & studij, sed armis etiam, & castris dissidebamus. Erat autem obscuritas quadam, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, qui sibi expediret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quid liceret. Perfunctæ Resp. est hoc misero, fatalique bello: vicit is, qui non fortunâ inflamaret odium suum, sed bonitate leniret: neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. Arma ab alijs posita, ab alijs crepta sunt. Ingratus est, iniustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinent armatum: ut etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quam qui in causa animam profudit. Quæ enim pertinacia est quibusdam, eadem ali-

alijs constantia videri potest. Sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extracta æquitate victoris, restat, ut omnes unum velint, qui modò havent aliquid non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia nisi te, C. Cæsar, salvo, & in ista sententia, qua cum antea, tum hodie vel maximè usus es, manente, salvi esse non possumus. Quare omnes te, qui hæc salva esse volumus, & hortamur, & obsecramus, ut vitæ, ut salutis tuæ consulas: omnesque tibi (ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipse sentio) quoniam subesse aliquid putas, quod cavendum sit, non modò excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed, ut unde est orsa, in eodem terminetur oratio mea, maximas tibi omnes gratias agimus, C. Cæsar, maiores etiam habemus. Nam omnes idem sentiunt: quod ex omnium precibus, & lachrymis sentire potuisti. Sed quia non est astutibus omnibus necesse dicere: à me certè dici volunt: cui necesse est quodammodò, & quod volunt, & quod M. Marcello à te huic ordini, Populoque Rom. & Reip. reddito, præcipuè id à me fieri deberi intelligi. Nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute, sentio. Quod autem summæ benevolentie est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut vix C. Marcello optimo, & aman-

amantissimo fratri, præter eum quidem, cedere
rem nemini; cum id sollicitudine, curâ, labore
randiû præstiterim, quamdiû est de illius salu-
te dubitatum: certè hoc tempore magnis curis,
molestijs, doloribus libetatus præstare debeo.
Itaque, C. Cæsar, sic tibi gratias ago, ut
omnibus me rebus à te non conservato solum;
sed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia
in me unum merita, quod fieri iam posse non
arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus
accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C.
CÆSAREM,
ORATIO.

NOVUM crimen, C. Cæsar, & ante hunc
diem in auditum, propinquus meus ad
te Qu. Tubero detulit, Qu. Ligarium
in Africa fuisse, idquo C. Pansa præstanti vir
ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est
ei tecum, ausus est confiteri. Itaque; quod me
vertam nescio; paratus enim veneram, cum tu
id neque per te scires, nequo audire aliunde po-
tuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri-
salutem abuterer. Sed quoniam diligentia ini-

mici investigatum est quod latebat, confiten-
dum est, ut opinor: præsertim cum meus neces-
sarius C. Pansa fecerit, ut id facti integrum non
esset: omniaque controversia, omnis oratio ad
misericordiam tuam conferenda est, qua pluri-
mi sunt conservati, eum à te non solum libera-
tionem culpæ, sed errati veniam impetravissent.
Habet igitur, Tubero, quod est accuatori
maximè optandum, confitentem rerum; sed ta-
men ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua
te, Tubero, qua virum omni laude dignum pa-
trem tuum. Itaque prius de vestro delicto con-
fiteamini necesse est, quam Ligarij ullam cul-
pam reprehendaris. Qu. igitur Ligarius, cum
esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Afri-
cam cum Proconsule C. Considio profectus est:
qua in legatione, & civibus, & socijs ita se pro-
bavit, ut decedens Considij provinciâ, satisfacere
hominibus non posset, si quemquam alium
provinciæ præfesset. Itaque Qu. Ligarius, cum
diu reculans nihil profecisset, provinciâ acces-
sit invitus, cui sic præfuit in pace, ut & civibus,
& socijs gratissima esset eius integritas, & fi-
des. Bellum subito exarsit: quod qui erant in
Africa, ante audierunt geri, quam parati: qui
audito, partim cupiditate inconsiderata, par-
tim cæco quodam timore, primo salutis causâ,
post etiam studij sui, quærebant aliquem du-

cem: tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Aëtius Varus, qui Prator Africam, obtinuerat, Uticam venit. Ad eum statim concursus est, atque ille non mediocri cupiditate arripuit Imperium: si illud Imperium esse potuit, quod ad privatum clamore multitudinis imperata, nullo publico consilio deferebatur. Itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paululum adventu Vari conquevit. Adhuc, C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpa vacat: domo est egressus non modo nullum ad bellum; sed ne ad minimam quidem suspicionem belli: legatus in pace profectus, in provincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. Profectio certe animum tuum non debet offendere. Num igitur remansio? Multo minus, nam profectio voluntatem habuit non turpem; remansio etiam necessitatem honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine: unum, cum est legatus profectus; alterum, cum eslagitatus à provincia, prepositus Africæ est. Tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa restitit. Quod si est criminofum, necessitatis crimen est, non voluntatis. An ille, si potuisset illinc ullo modo evadere, Uticæ potius, quam Romæ cum P. actio, quam cum concordissimis fratribus, cum alienis esse, quam cum

cum suis maluisset? Cum ipsa legatio plena desiderij, ac sollicitudinis fuisset, propter incredibilem quemdam fratrum amorem: hic equo animo esse potuit, bellidusido distractus à fratribus? Nullum igitur habes, Cæsar, adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te voluntatis, cuius ego causam, animadvertente quæro, quæ hinc defendam, cum prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam! M. Cicero apud te defendit, alium in ea voluntate non fuisse, in qua se ipsum confiteatur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes eximenscit, nec quid tibi de alio audiendi de se ipso occurrat, reformidat. Vide quam, non reformidem, vide quanta lux liberat: hæc, & sapientia tua mihi apud te dicenti oboriatur: quantum poterò voce contendam, ut hoc populus Rom. exaudiat. Suscepto yello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? Nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, Reipub. reddidit: qui ad me ex Ægypto litteras misit, ut essem idem, qui fuisset: qui cum ipse Imperator in toto Imperio Populi Romani unus esset, esse me alterum passus est: à quo hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente, concessos salces lau-

laureatos tenui, quoad tenendos putavi: qui mihi tum denique se salutem putavit reddere; si eam nullis spoliata ornamentis redderet. Vide, quæso, Tubero, ut qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. Atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret: cuius ego industriæ gloriæque favéo; vel propter propinquam cognationem, vel quod eius ingenio, studiisque delector; vel quod laudem adolescentis propinqui existimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. Sed hoc quæro, quis putet fuisse crimen, esse in Africa Ligarium? Nempe is, qui & ipse in eadem Africa esse voluit, & prohibitum se à Ligario queritur; & certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? Qui sensus erat armorum tuorum? Quæ tua mens? Oculi? Manus? Ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas? Nimis urgeo: commoveri videret adolescentem: ad me revertar, ipsdem in armis fui. Quid autem aliud egimus, Tubero, nisi ut quod hic potest, nos possemus? Quorû igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorû ipsorû ad crudelitatem acuet oratio? Atque in hac causa non nihil equidem, Tubero, etiam tuam, sed multò magis patris tui

pru-

prudenciam desidero: quod homo cum ingenio, tum etiam doctrinâ excellens, genus hoc causa quod esset, non viderit; nam si vidisset, quo vis profecto, quàm isto modo à te agi maluisset. Arguis fatentem; non est satis: accusas eum, qui causam habet, aut, ut ego dico, meliorem quàm tu, aut, ut tu vis, parem. Hæc non modo mirabilia sunt, sed prodigijs similia, quæ dicam. Non habet eam vim ista accusatio, ut Q. Ligarius condemnetur, sed ut necetur: hoc egit civis Romanus antè nemo: externi isti mores usque ad sanguinem incitare solent odiû, aut levium Græcorum, aut immanium barbarorum. Nam quid aliud agis? Ut Romæ ne sit? Ut domo careat? Ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho avunculo suo, ne cum eius filio consobrino suo, ne nobiscum vivat? Ne sit in patria? Num in patria est? Num potest magis carere his omnibus, quàm careret? Italiâ prohibetur, exultat. Non tu ergo hunc patriâ privare; qua caret, sed vitâ vis. At istud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulcabat, quisquam egit isto modo: ipse iubebat occidi, nullo postulante: præmijs etiam invitabat; quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis post, quem tu nunc crudelem esse vis, vindicata est. Ego verò istud non postulo, inquis: ita me herculè existimo,

O

Tu:

Tubero; novi enim, te novi patrem tuum; novi domum, nomenque vestrum: studia denique generis, ac familiae vestrae, virtutis, humanitatis, doctrinae, plurimarum artium, atque optimarum nota sunt mihi omnia. Itaque certo scio; vos non petere sanguinem; sed parum atreditis, res enim eò spectat, ut ea poena, in qua adhuc Q. Ligarius sit, non videamini esse contenti. Quae est igitur alia praeter mortem? Si enim in exilio est, sicuti est, quid amplius postulatis? An ne ignoscatur? Hoc verò multò acerbius, multòque est gravius: quod nos domi petimus precibus, & lachrymis prostrati ad pedes, non tam nostrae causae fidentes, quam huius humanitatis id ne impetremus pugnabis, & in nostrum solum irumpes? Et nos iacentes ad pedes, supplicum voce prohibebis? Si cum hoc domi faceremus, quod & fecimus; & ut spero; non frustra fecimus, tu de repente irrupisses, & clamare coepisses: C. Caesar, cave, credas, cave ignoscas, cave te fratrum pro stratis salute obsecrantium misereat; nonne omnem humanitatem exuisses? Quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnati? Et in tali miseria multorum perfugium misericordiae tollere? Dicam plane, C. Caesar, quod sentio: si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam tu per te, per te, inquam, obtines (intelligo, quid loquar) acerbis.

bismoductu redundaret ista victoria: quam multi enim essent de victoribus, qui te crudelem esse vellent, cum etià de victis reperiantur? Quam multi, qui, cum à te nemini ignosci vellent, impedirent clementiam tuam: cum etiam ij, quibus ipse ignovisti, nolint te in alios esse misericordem? Quòd si probare Caesari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse; si honesto, & misericordiae mendacio, saluti civis calamitosi consilium esse vellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine, & periculo eius, reselere; & coarguere nostrum mendacium; & si esset alicuius, eius certè non esset, qui in eadem causa, & fortuna fuisset. Sed tamen aliud est errare Caesarem nolle; aliud nolle misereri. Tum diceres: Cave Caesar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te: nunc quid dicis? Cave ignoscas. Hec nec hominis, nec ad hominem vox est, qua qui apud te, C. Caesar, utetur, suam citius abijciat humanitatem, quam extorquebit tuam. Ac primus aditus, & postulatio Tuberonis haec, ut opinor, fuit, velle se de Q. Ligarij scelere dicere: non dubito, quin admiratus sis, vel quòd de nullo alio quisquam, vel quòd is, qui in eadem causa fuisset, vel quinam novi facinoris afferret. Scelus tu illud vocas, Tubero? Cur? Illo enim nomine illa adhuc causa caruit, alij errorem appellant, alij timorem, qui durius,

spem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui gravissime temeritatem: scelus, præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium, & verum nomen nostri mali quaratur, fatalis quedam calamitatis incidisse videtur; & improvidas hominum mentes occupavisse: ut nemo mirari debeat humana consilia divina necessitate esse superata. Liceat esse miseris, quamquam hoc victore esse non possumus; sed non loquor de nobis, de illis loquor, qui occiderint: fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris verò crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo; liceat multis alijs carere. Quando hoc quisquam ex te, Cæsar, audivit, aut tua quid aliud arma voluerunt, nisi à te contumeliâ propulsare? Quid egit tuus ille invictus exercitus, nisi, ut suum ius tueretur, & dignitatem tuam? Quid? Tu cum pacem esse cupiebas, id negabas, ut tibi eum sceleratis, an ut cum bohis civibus conveniret? Mihi verò, Cæsar, tua in me maxima merita, tanta certe non viderentur, si me ut sceleratum à te conservatum putarem. Quomodo autem tu de Repub. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? Seccessionem tu illam existimavisti, Cæsar, initio, non bellum: non hostile odium, sed civile dissidium: utriusque cupientibus Remp. salvam; sed partim consilijs, partim studijs, à

communi utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quòd probari posset; nuac melior certè ea iudicanda est, quam etiam dii adiuverint: cognitâ verò clementiâ tuâ, quis non eam victoriam probo, in qua occiderit nemo, nisi armatus? Sed, ut omnitiam communem causam, veniamus ad nostram. Utrum tandem existimas facilius fuisse, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Poteramusne, inquires, cum Senatus censuisset? Si me consulis, nullo modo, sed tamen Ligarium Senatus idem legaverat; atque ille eo tempore paruit, cum parere Senatusi necesse erat: vos tunc paruistis, cum paruit nemo, qui noluit. Reprehendo igitur? Minimè verò: neque enim licuit aliter vestro generi, nonini, familie, disciplina; sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriamini in vobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis fors coniecta est ex S.C. cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur, statuerat se excusare. Hæc ego novi propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tubero, domi unâ eruditi, militia contubernales, post affines, in omni deniq; vita familiares: magnum etiam vinculum, quòd ipsdem semper studijs usi sumus. Scio igitur Tuberonem domi ma-

nere voluisse: Sed ita quidam agebant, ita Reip. sanctissimum nomen opponebant, ut etiam si aliter sentiret, verborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset: cessit authoritati amplissimi viri, vel potius paruit: unâ est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaque in Africam venit iam occupatâ. Hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potius: nam si crimen est prohibere illum voluisse, non minus magnium est, vos Africam, omnium provinciarum arcem natam ad bellum contra hanc urbem gerendum obtinere voluisse, quam aliquem se Imperatorem esse maluisse. Atque is tamen aliquis, Ligarius non fuit, Varus Imperium se habere dicebat; fasces certè habebat. Sed quo modo sese illud habet, hæc querela vestra, Tubero, quid valet? Recepi in provinciam non sumus. Quid si essetis? Cesarine eam tradituri fuissetis, an contra eum retenturi? Vide quid licentiæ, Cesar, nobis tua liberalitas det, vel potius audaciæ. Si responderit Tubero, Africam, quò Senatus eum, forsque miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse, non dubito apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, gravissimis verbis eius consilium reprehendere: non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam, ut ne offendam tuas patientissimas aures, quam ne Tube-

ro, quod nunquam cogitavit, facturus fuisse videatur. Veniebatis igitur in Africam Provinciam unam ex omnibus huic victoriæ maxime infestam: in qua erat rex potentissimus inimicus huic causæ, aliena voluntas, conventus firmi, atque magni: quero, quid facturi fuissetis? Quamquam quid facturi fueritis non dubitem, cum videam, quid feceritis: prohibiti estis in provincia vestra pedem ponere: & prohibiti, ut perhiberis, summa cum iniuria: quomodo id tulistis? Accepte iniuriæ querelam ad quem detulistis? Nempe ad eum, cuius auctoritatem secuti in societatem belli veneratis. Quod si Cesaris causa in provinciam veniebatis, ad eum profectò exclusi provinciâ venissetis: venistis ad Pompeium. Quæ est ergo apud Cesarem querela, cum eum accusetis, à quo queramini vos prohibitos contra Cesarem bellum gerere? Atque in hoc quidem, vel cum mendacio, si vultis gloriari, per me licet, vos provinciam fuisse Cesari tradituros, etiam si à Varo, & quibusdam alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpam esse Ligarij, qui vos tantæ laudis occasione privaverit. Sed vide quæso, C. Cesar, constantiam ornatissimi viri L. Tiberonis: quam ego, quamvis ipse probarem, ut probò, tamen non commemorarem, nisi à te cognovissem in primis, eam virtutem solere laudari. Quæ fuit igitur unquam

in ullo homine tanta constantia? Constantiam dico? Nescio an melius patientiam possem dicere: quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione civili non esset receptus, essetque etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? Magni cuiusdam animi, atque eius viri est, quem de suscepta causa, propositaque sententia, nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum posset depellere. Ut enim cetera patria Tuberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, quòd iusto cum Imperio, ex S. C. in Provinciam suam venerat: hinc prohibitus non ad Cæsarem, ne iratus: non domum, ne iners: non aliquam in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, videretur: in Macedoniam, in Cn. Pompei castra venit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria. Quid? Cum ista nihil commovissent eius animum; ad quem veneratis, languidiore credo studio in causa fuistis? Tantummodo in præsidij cratis; animi verò à causa abhorrebant: an ut fit in civilibus bellis (nec in vobis magis, quam in reliquis) omnes vincendi studio tenebamur? Pacis ecquidem semper author fui, sed tum serò: erat enim amentia, cum aciem videres, pacem cogitare. Omnes inquam vincere volebamus, tu

cer-

certe præcipuè, qui in eum locum venisses, ubi tibi esset per eundem, nisi vicisses: quamquam, ut nunc se res habet, non dubito, quin hanc salutem anteponas illi victoriæ. Hæc ego non dicerem, Tubero, si aut vos constantiæ, vestræ, aut Cæsarem beneficii sui paniteret. Nunc quaero, utrùm vestras iniurias, an Reipub. persequamini? Si Reip. quid de vestra in ea causa perseverantia respondebitis? Si vestras, videre ne erretis, qui Cæsarem vestris inimicis iratum fore putetis, cum ignoverit suis. Itaque num tibi videor, Cæsar, in causa Ligarij occupatus esse? Num de eius facto dicere? Quidquid dixi, ad unam summam referri volo, vel humanitatis, vel clementiæ, vel misericordiæ tuæ. Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio bonorum tuorum, certè nunquàm hoc modo. Ignoscite, Iudices, erravit, lapsus est, non putavit, si unquam post hæc: ad parentem sic agi solet: ad iudices, non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen. Dic te, Cæsar, de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidij fuerit, quare: taceo: ne hæc quidem colligo, quæ fortasse valerent etiam apud iudicem. Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus: tum etiam fuit rotus animo, & studio tuus. Ad iudicem sic agit solet, sed ego ad parentem loquor:

Er-

Erravi, temerè feci, poenitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto ut, ignoscās oro: si nemo impetravit, arroganter peto; si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. An sperandi Ligario causa non sit, cum mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? Quamquam neque in hac oratione spes est posita cause, nec in eorum studiis, qui à te pro Ligario petunt tui necessarii. Vidi enim, & cognovi, quid maximè spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium gratiores esse, quam preces, neque spectare, quam tuus esset necessarius, qui te oraret, sed quam illius, pro quo laboraret. Itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiore illi esse videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipse, qui illis tam multa concedis: sed video tamen apud te causas, ut dixi, rogantium valere plus, quam preces: ab illis que te moveri maximè, quorum iustissimum dolorem videas in petendo. In Q. Ligario conservando multis tu quidem gratum facies necessariis tuis: sed hoc quæso considera, quod soles: possem fortissimos viros. Sabinos tibi probatissimos, totumque agrum Sabinum, florem Italiae, robur Reipub. proponere nostri optimè homines: animadvertite horum omnium moestitiam, & dolorem: huius T. Brochi, de quo non dubito quid exis-

existimes, lachrymas, squalloremque ipsius, & filij vides. Quidde fratribus dicam? Noli, Casur, putare de unius capite nos agere: aut tres Ligarij in civitate retinendi sunt, aut tres ex civitate exterminandi: quodvis exilium his est optatius, quam patria, quam domus, quam dii penates, uno illo exulante: si fraternè, si piè, si cum dolore faciunt, moveant te horum lachryma, moveat pietas, moveat germanitas, valeat tua vox illa quæ vicit: te enim dicere audiebamus, nos omnes adversarios putare, nisi qui nobiscum essent: te omnes, qui contra te non essent, tuos. Vide ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Martium, C. Cestium, L. Cornificium, hosce omnes equites Rom. qui adsunt, veste mutata, non solum notos tibi, verum etiam probatos viros, qui tecum fuerunt? Atque his maximè irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiam minabantur. Conserva igitur tuis suos, ut quemadmodum cetera, quæ dicta sunt à te, sic hoc verissimum repariatur. Quod si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum, omnes fratres tecum iudicares fuisse. An potest quisquam dubitare, quin si Q. Ligarius in Italia esse poruisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? Quis est, qui horum consensum conspirantem, & penè constatam, in hac propè æqualitate frater-

na non noverit? Quis hoc non sentiat, quidvis prius futurum fuisse, quam ut fratres diversas sententias, fortunaeque sequerentur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempestate abrep- tus est unus: qui si consilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu tamen salvos esse voluisti. Sed ierit ad bellum: dissenserit non à te solum, verum etiam à fratribus: hi te orant tui. Equidem cum tuis omnibus negotiis interesset, memoria reneo, qualis tum T. Ligarius Quaestor urbanus fuerit erga te, & dignitatem tuam. Sed parum est hoc meminisse: spero etiam te, qui oblivisci nihil soles, nisi iniurias quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quaestor is officio cogitantem, etiam de alijs quibusdam Quaestoribus reminescentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc divinabat) nisi, ut tu eum tui studiosum, & bonum virum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit: quam huius admonitus officio cum utriusque dederis, tres fratres optimos, & integerrimos, non solum sibi ipsis, neque his tot, ac talibus viris, neque nobis necessarijs suis, sed etiam Reipub. condoveris. Fac igitur, quod de homine nobilissimo, & clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequentiae probatissimis fratribus. ut
con-

concessisti illum senatui, sic da hunc populo cuius voluntatem charissimam semper habuisti: & si ille dies tibi gloriosissimus, Populo Rom. gratissimus fuit, noli, obsecro, dubitare, C. Cæsar, similem illi gloriae laudem quam sapissime quaereres: nihil est enim tam populare, quam bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad deos nulla re proprius accedunt, quam salutem hominibus dando: nihil habet, nec fortuna tua maius, quam ut possis: nec natura tua melius, quam ut velis conservare quam plurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certe natura brevior. Quare cum utilius esse arbitret te ipsum, quam me, aut quemquam loqui tecum, finem iam faciam. Tatum te ipsum admonebo, si illi absentis salutem dederis, presentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO,

AD C. CÆSAREM,

ORATIO.

Cum in omnibus causis gravioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoveri soleam vehementius, quam videtur vel usus, vel ætas mea postulare: tum in hac causa
ita

ita me multa perturbant, ut quantum mea fides studij mihi adferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite, fortunisque Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuodumtaxat periculo; tamen est ita inusitatum, Regem capitis rerum esse, ut ante hoc tempus non sit auditum. Deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum Senatu solebamus pro perpetuis eius in nostram Rempub. meritis, nunc contra atrocissimum crimen egor defendere. Accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. Crudelis Castor, ne dicam sceleratum, & impium, qui nepos avum in dis crimen capitis adduxerit, adolescentiæque suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri, & regere debebat, commendationemque ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit, avi servum corruptum præmij ad accusandum dominum impulerit, & à Legatorum pedibus abduxerit. Fugitivi autem dominum accusantis, & dominum absentem, & dominum amicissimum nostræ Reip. cum os videbam, cum verba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quam de fortunis communibus extimescebam. Nam cum morte maiorum de servo in dominum, ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæstione dolor

veram vocem elicere possit, etiam ab invito: exortus est servus, qui quem in equleo appellare non posset, cum accuser solutus. Perturbat me, C. Cæsar, etiam illud interdum, quod tamen, cum te penitus recognovi, timere desino: te enim iniquum est, sed tuâ sapientia sit equissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguere, si per se ipsum consideres, grave est: nemo enim est, qui sui periculi iudex, non sibi se æquiores, quam teo præbeat. Sed tua, C. Cæsar, præstans, singularisque natura hunc mihi metum minuit; non enim tam timeo quid tu de Rege Deiotaro, quam intelligo, quid de te ceteros velis iudicare. Moveor etiam loci si ipsius insolentia, quod tantam causam, quanta nulla unquam in disceptatione versata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conventum, & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent, in tuis oculis, in tui ore, vultuque acquiesco: te unum intueor: ad te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinende veritatis gravissima sunt, ad motum animi, & ad omnem impetum dicendi, contentionemque leviora. Hanc enim, C. Cæsar, causam si in foro dicerem, eodem audiente, & disceptante, quantam mihi alacritatem Pop. Rom. concursus afferret? Quis enim civis ei regi non faveret, cu-

ius omnem etatem in Populi Rom. bellis contumprant esse meminisset? Spectarem curiam, intueret forum, caelum denique testarer ipsum, sic cum, & deorum immortalium, & Populi Rom. & Senatus beneficia in Regem Deioratum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. Quae quoniam angustiora parietes faciunt, ac quoque causa maxime debilitatur loco: tuum est, Caesar, qui pro multis saepe dixisti, quid nunc mihi animi sit ad te ipsum referre; quod facilius tum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam: qui cum videantur, neque ingenio, neque usu, atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione venerunt. Iratum te regi Deiorato fuisse non erant nescij: affectum illum quibusdam incommotis, & detrimentis propter offensionem animi tui meminerant: teque cum huic iratum, tum sibi amicū cognoverant: cumque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primum metu, C. Caesar, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne resistere in te ullam partem iracundiae suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiorato hospes hospitii

por-

porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, neque in preliis, quam in promissis, & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hospitium renovare voluisti: te eius dii penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari regis ara, focique viderunt. Cum facile exorari, Caesar, tum semel exorari soles: nemo unquam te placavit inimicus, qui ullas resedisse in te similitatis reliquias senserit. Quamquam cui sunt inaudita cum Deiotaro querela tua? Numquam tu illum accusavisti, ut hostem, sed ut amici officio parum functum, quod propensior in Cn. Pompeij amicitiam fuisset, quam in tuam: cui tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, si cum auxilia Pompeio, vel si etiam filium misisset, ipse tamen excitatione aetatis usus esset. Itaque cum maximis eum rebus liberares, perparvam amicitiae culpam relinquebas. Itaque non solum in eum non animadvertisti; sed omni metu liberavisti, hospitem agnovisti, regem reliquisti: neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is Rex, quem Senatus, hoc nomine saepe honorificentissimis decretis appellavisset, qui que illum ordinem ab adolescentia gravissimum, sanctissimumque duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Republica, semperque versati. Cum audisset Senatus

P

con-

contentientis auctoritate arma sumpta, Consulibus, Prætoribus, Tribunis Pleb. nobis Imperatoribus Rem. defendendam datam, movebatur animo, & vit hinc Imperio amicissimus de salute Populi Rom. extimescebat, in qua etiam sua inclusam esse videbat: sumo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur; maxime vero perturbatus est, ut audivit Consules ex Italia profugisse: omnesque Consulares (sic enim nuntiabatur) cunctum Senatumi, totam Italiam esse effusam; talibus enim nuntijs, & rumoribus patebat ad Orientem via, nec ulli veri subsequerentur: nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordie, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam: que cum ita essent; tamen usque eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati, litteraque venerunt. Ignosce, ignosce, Cæsar, si eius viri auctoritati Rex Deiotarus celsit, quem nos omnes secuti sumus; in quem cum dii, atque homines omnia ornamenta congestissent, tum tu ipse plurima, & maxima. Neque enim sit tuæ gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeij memoriam amissimus: quantum nomen eius fuerit, quantæ opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores Populi Romani, quanti senatus, quanti tui, quis ignorat? Tanto ille superiores vicerat

gloriâ, quanto tu omnibus præstitisti. Iraque Cn. Pompeij bella, victorias, triumphos, consulatus admirantes numerabamus: tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur Rex Deiotarus venit hoc misero, fatalique bello, quem ante iustis, hostilibusque bellis adiuverat, quo cum erat non hospitio solum, verum etiam familiaritate coniunctus: & venit vel rogatus ut amicus, vel accersitus ut socius, vel evocatus ut is, qui senatui parere didicisset: postremo venit ut ad fugientem, non ut ad insequentem, id est, ad periculi, non ad victoriæ societatem: itaque Pharsalico prælio factò, à Pompeio discessit, spem infinitam persequi noluit: vel officio, siquid debuerat, vel errori, siquid nescierat, satisfactum esse duxit: domum se contulit, teque Alexandrium bellum gerente, utilitatibus tuis paruit: ille exercitum Cn. Domitij amplissimi viri suis tectis, & copijs sustentavit: ille Ephesum ad eum, quem tu ex tuis fidelissimum, & probatissimum omnibus delegisti, pecuniam misit: ille iterum, ille tertio auctionibus factis, pecuniam dedit, qua ad bellum uteris: ille corpus suum periculo obiecit; tecumque in acie contra Pharnacem fuit, tuumque hostem esse duxit suum. Quæ quidem à te in eam partem accepta sunt, C. Cæsar, ut eum amplissimo Regis honore, & nomine afferis. Is igitur non modò à te periculo liberatus,

sed etiam honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere voluisse: quod tu, nisi cum furiosissimum iudicas, suspicari profecto non potes. Ut enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum penatium necare hospitem: cuius tantæ importunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clarissimum lumem extinguere: cuius tantæ ferocitatis, victorem orbis terrarum non extimescere: cuius tam inhumani, & ingrati animi, a quo Rex appellatus esset, in eum tyranum inveniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes provincias, omnia denique omnium arma contra se unum excitare? Quoniam ille modo cum Regno, cum domo, cum coniuge, cum charissimo filio distractus esset, tanto scelere non modo profecto, sed etiam cogitato? At credo hæc homo inconsultus, & temerarius non videbat. Quis consideratio illo? Quis tectior? Quis prudentior? Quamquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentiâ, quàm fide, & religione vitæ descendendum puto. Nota tibi est, C. Cæsar, hominis probitas, noti mores, nota constantia: cui porro, qui modo Populi Romani nomen audivit, Deiotari probitas, integritas, gravitas, virtus, fides non sit audita? Quod igitur facinus nec in

hominem imprudentem cadere posset, propter merum præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id vos, & à viro optimo, & ab homine minime stulto cogitati esse confingitis. At quàm non modo non credibiliter, sed ne suspiciosè quidem! Cùm, inquit, in castellum Luceium venisses, & ad domum Regis hospitis tui divertisses, locus erat quidam, in quo erant ea composita, quibus Rex te munere cõstituerat: huc te à baleno, prius quàm accumberes, ducere volebat: ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur Regem fugitivus, dominum servus accuset. Ego, me herculè, C. Cæsar, initio, cùm est ad me ista causa delata, Philippum medicum servum regium, qui cùm legatis missus esset, ab ipso adolescente existimavi esse corruptum. Hæc suspicione sum percussus: medicum indicem subornavit, finget videlicet aliquod crimen veneni: etsi à veritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. Quid autem medicus? Nihil de veneno. At id fieri potuit, primò occultius in potione, vel in cibo, deinde etiam impunitus fit, quod cùm est factum, negari potest. Si palàm te interemisset, omnium in te gentium non solum odia, sed etiam arma converdisset: si veneno, Iovis illius quidem Hospitalis nomen

nunquam celare potuisset, homines verò fortasse, celavisset. Quod igitur, & oculius conari, & efficere cautius, potuit id tibi, & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli non credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare noluit? At quam festivè crimen contexitur! Tuà te, inquit, eadem, quæ semper fortuna servavit, negavisti tum te inspicere velle. Quid postea? An Deioratus te illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? Nullus erat alius insidiandi locus? At eodem te, cum cenavisses, rediturum dixeras: itaque fecisti: horam unam, aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? Cum in convivio comiter, & iucunde fuisses, tum illic ivisti, ut dixeras: quo in loco Deioratarum talem erga te cognovisti, qualis Rex Artalus in P. Africanum fuit, cui magnificentissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia; quæ Africanus, inspectante exercitu, accepit: quod cum presens Deioratarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum dicefisti. Obsecro, C. Cæsar, repete temporis illius memoriam, pone illum ante oculos diem, vultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare: numquæ trepidatio? Numquis tumultus? Numquid nisi moderatè, nisi quietè, nisi ex hominis gravissimi, &

fanc-

sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ excogitari potest, cur te laurum voluerit, cenarum noluerit occidere? In posterum, inquit, diem distulit, ut cum in castellum Luceium ventum esset, ibi cogitata perficeret. Non video causam loci mutandi, sed tamen acta res criminose est. Cum, inquit, vomere potest cenam velle te dixisses, in balneum te ducere coeperunt: ibi enim erant insidiæ: at te eadem tua fortuna servavit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant, fugitive: ita non modò nequam, & improbus, sed, & fatuus, & amens es. Quid? Ille signa anea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? Habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conscius: quid tum? Ita demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi, & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias? Praesertim cum is unus esset, qui posset de absente se vindicare? Et fratres meos, inquit, quod erant conscij, in vincula coniecit. Cum igitur eos vinceret, quos secum habebat, te solum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis? Reliqua pars accusationis duplex fuit: una, Regem semper in Speculis tuisse, cum à te animo esset alieno: altera, exercitum

P4

cum

cum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breviter, ut cætera. Nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus interre bellum Populo Rom. posset, sed quibus fines tuos ab excursionibus hostium, & latrociniiis tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteretur, & antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas vix tueri potest. At misit ad Cælium nescio quem: sed eos, quos misit, quod ire noluerunt, in vincula coniecit. Non quero, quàm verisimile sit, aut non habuisse Regem, quos mitteret: aut eos, quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos victos potius, quàm necatos fuisse. Sed tamen cum ad Cælium mittebat, utrum causam illam victam nesciebat, an Cælium istum magnum hominem putabat? Quem profecto is, qui optimè nostros homines novit, vel quia non nosset, vel si nosset, contemneret. Addidit etiam illud, Equites non optimos misisse tibi: veteres, credo, Cæsar: nihil ad tuum equitatum, sed misit ex ijs, quos habuit, electos. Ait nescio quem ex eo numero, servum iudicatum: non arbitror: non audiui: sed in eo etiam, si accidisset, culpam Regis nullam fuisse arbitror. Alieno autem à te animo fuit, quomodo? Speravit, credo, difficiles tibi Alexandria fore exitus, propter regionis naturam, & fluminis. At eo ipso tem-

pore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Africa præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi victori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiam atque ad aciem prestò fuit. Secutum est bellum Africanum: graves de te rumores sparsi: qui etiam furiosum illum Cælium excitaverunt: quo tum erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seseque, & filium suum expoliare maluerit, quàm tibi pecuniam non subministrare? At eo, inquit, tempore ipso Nicæam, Ephesumque mittebat, qui rumores Africanos exciperet, & celeriter ad se referrent. Itaque cum esset ei nuntiatum, Domitium naufragio periisse, te in castello circumfideri: de Domitio dixit verbum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum: *Pereant amici, dum una inimici interdant*: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquam tamen dixisset: ipse enim mansuetus, versutus humanis. Qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? Tibi porro inimicus cur esset, à quo eum vel interfici belli lege potuisset, Regem, & se, & filium tuum constitutos esse meminisset? Quid deinde furcifer? Quo progreditur? Ait hæc latitia Deiotarum elatum vino se obruisse, in convivioque nudum fœlavisse. Quæ crux huic fugitivo potest satis supplicij adferre? Deiotarum salutè quisquam, aut ebrium vidit unquam? Omnes sunt in illo re-

giæ virtutes: quod te, Cæsar, ignorare non ar-
 bitror, sed precipuè singularis, & admiranda
 frugalitas. Et si hoc verbo scio laudari Reges
 non solere: frugi hominem dici, non multum
 habet, laudis in Rege: fortem, iustum, severum,
 gravem, magnanimum, largum, beneficum, li-
 beralem, hæc sunt Regiæ laudes, illa privata est.
 Ut voler quisque accipiat: ego tamen frugali-
 tatem, id est, modestiam, & temperantiam, vir-
 tutem esse maximam iudico: hæc in illo est ab
 ineunte ætate, tum à cuncta Asia, tum à magis-
 tratibus, Legatisque nostris, tum ab Equitibus
 Rom. qui in Asia negotiati sunt, perspecta, &
 cognita. Multis ille quidem gradibus officiorum
 erga Rempub. nostram ad hoc regium nomen
 ascendit: sed tamen quidquid à bellis Populi
 Rom. vacabat, cum hominibus nostris consue-
 tudines, amicitias, res, rationesque iungebat,
 ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus
 paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pec-
 cuarius haberetur. Qui igitur adolescens, non
 dum tantâ gloriâ præditus, nihil unquam, nisi
 severissime, & gravissime fecerit, is ea existima-
 tione, eaque ætate saltavit? Imitari potius, Cas-
 tor, avi tui mores, disciplinamque debebas,
 quàm optimo, & clarissimo viro fugitivi ore
 maledicere. Quòd si saltatorem avum habuisses,
 neque cum virum, unde pudoris, pudicitiaque

exempla peterentur, tamen hoc maledictum mi-
 nimè in illam ætatem conveniret: quibus ille
 studiis ab ineunte ætate se imbuerat, non saltan-
 di, sed bene ut armis, optimè ut equis uteretur:
 ea tamen illum cuncta iam ætate exacta defecera-
 rant. Itaque, Deiotarum cum plures in equum
 sustulisset, quod hæere in eo senex posset, admi-
 rari solebamus. Hic verò adolescens, qui meus
 in Cilicia miles, in Græcia comilito fuit, cum
 illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis
 equitibus, quos unà cum eo ad Pompeium, pa-
 ter miserat, quos concursus facere solebat!
 Quàm se iactare! Quàm se ostentare! Quàm ne-
 mini in illa causâ studio, cupiditate concede-
 re! Cum verò exercitu amisso, ego, qui pacis
 author semper fui, post Pharsalicum autem pre-
 lium suasor fuisset armorum non deponendo-
 rum, sed abijciendorum, hunc ad meam autho-
 ritatem non potui adducere, quòd & ipse arde-
 bat studio ipsius belli, & patri satisfaciendum ef-
 se arbitrabatur. Felix ista domus quæ non impu-
 nitatem solum adepta sit, sed habet etiam ac-
 cusandi licentiam! Calamitosus Deiotarus, qui
 ab eo, qui in ipsdem castris fuerit, non modò
 apud te, sed etiam à suis accusetur! Vos vestrà
 secundâ fortunâ, Castor, non potestis sine præ-
 propinquorum calamitate esse contenti. Sint sanè
 inimicitia quæ esse non debebant: Rex enim De-

ioratus vestram familiam abiectam, & obscuram à tenebris in lucem vocavit. Quis tuum patrem, antea qui esset, quam cuius gener esset audivit? Sed quamvis ingratus, & impiè necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non sicto crimine infectari, non expetere vitam, non capitis accersere. Esto, concedatur hæc quoque acerbitatis, & odii magnitudo: adeone, ut etiam omnia virg, salutisque communis, atque etiam humanitatis iura violentur? Servum sollicitare verbis, spe, promissisque corrumpere, abducere domo, contra dominum armare, hoc est, non uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefarium indicare: nam ista corruptela servi, si non modo impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli parietes nostram salutem, nulle leges nulla iura custodient: ubi enim id quod intus est, atque nostrum, impunè evolare potest, contraque nos pugnare, sit in dominatu servitus, in servitute dominatus. O tempora! O mores! Cn. Domitius ille, quem nos pueri Consulem, Censorem, Pontificem maximum vidimus, cum Tribunus pleb. M. Scaurum Principem civitatis in iudicium Populi vocavisset, Scaurique servus ad eum clam domum venisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumque deduci. Vide quid

quid interfit (etsi inique Castorem cum Domitio comparo) sed tamen ille inimico servum remisit, tu ab avo abduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem servum contra dominum repudiavit, tu etiam accusatorem adhibuisti. At semel iste est corruptus à vobis? Nonne, cum esset productus testis, & eum tecum fuisset, refugit ad Legatos? Nonne etiam ad hunc Cn. Domitium venit? Nonne audiente hoc Ser. Sulpitio clarissimo viro, qui tum caeli apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promissis in fraudem impulsum esse, confessus est? Quæ est ista tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Idcirco in hanc urbem venisti, ut huius urbis iura, & exempla corumperes, domesticaque tua inhumanitate nostræ civitatis humanitatem inquinares? At quam acutè collecta crimina! Blefamius, inquit (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem scribere solebat, te invidiosè tyrannum existimari: statua inter Reges posita animos hominum vehementer offensos: plaudi tibi non soleo. Nonne intelligis, Cæsar, ex urbanis malevolorum fermunculis hæc ab histis esse collecta? Blefamius tyrannum Cæsarem scriberet? Multorum enim civium capita viderat: multos iussu

Cæsaris vexatos, verberatos, necatos: multas afflictas, & everfas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in civili victoria sensimus, ea, te victore, non vidimus: solus, inquam, es, C. Cæsar, cuius in victoria ceciderit nemo, nisi armatus, & quem nos liberi in summa Reipub. libertate nati, non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria videmus ducem: is Blesamio, qui vivit in regno, tyrannus videri potest? Nam de statua quis queritur, unâ præsertim, cum tam multas videat? Valde enim invidendum est eius statuae, cuius trophæis non invidemus: nam si locus adfert invidiam, nullus locus est, ad statuam quidem, rōstris clarior. De plausu autem quid respondeam? Qui nec desideratus unquam à te est, & nonnūquam obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermisus, quia nihil vulgare te dignum videri potest. Nihil à me arbitror prætermisum, sed aliquid ad extremam causam reservatum, id autem aliquid est: te ut planè Deiotaro reconciliet oratio mea. Non enim iam metuo, ne tu illi succensas; illud vereor ne tibi illum succensere aliquid suspicere, quod abest longissimè, mihi crede, Cæsar; quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur, sed, cum existimares multis

nis tibi multa esse tribuenda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusat. Etenim si Antiochus, magnus ille Rex Asiæ, cum posteaquam à Scipione devictus, Tauro tenus regnare iussus esset, omnemque hanc Asiâ, quæ est nunc nostra provincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à Populo Rom. esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Deiotarus consolari; ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro, Cæsar, tribuisti, cum & ipsi, filio nomen regium concessisti. Hoc nomine retento, atque conservato, nullum beneficium Populi Romani, nullum iudicium de se senatus imminutum putat: magno animo, & erecto, est nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa se arbitratur, & peperisse antea factis, & habere in animo, atque virtute, quæ nullo modo possit amittere; quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omnium Imperatorum de Deiotaro decreta delere? Ab omnibus enim est ornatus, qui postquam in castris esse potuit per gratiam, in Asia, Cappadocia, Ponto, Sicilia, Syria, bella gesserunt. Senatus verò iudicia de illo tam multa, tamque honorifica, quæ publicis Populi Rom. litteris, monumentisque consignata sunt, quæ unquam

veritas obruet, aut que tanta delebit oblivio. Quid de virtute eius dicam? Quid de magnitudine animi, gravitate, constantia? Quæ omnes docti, atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt; hisque non modò ad bene, sed etiam ad beatè vivendum contentam virtutem esse. Hæc ille reputans, & dies, & noctes cogitans, non modò tibi non succenset (esset enim non solum ingratus sed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem, & quietem se necuris acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quidem animo cum antea fuerit, tum non dubito quin tuis litteris quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam crexerit, ab omni que sollicitudine abstraxerit: iubes enim cum bene sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustra scribere solere, nemini enim iisdem ferè verbis ad me rescribere, meque tuis litteris bene sperare non frustra esse iussum. Laboro equidem Regis Deiotari causà, quocum mihi amicitiam Respub. conciliavit, hospitium voluntas utrisque coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summã vero necessitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis viris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari: nec herere in ani-

animis hominum sollicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. Non debeo, C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quoniam modo dicendo, misericordiam tuam commovere possim: nihil opus est: occurrete ipsa solet supplicibus, & calamitosus, nullius oratione evocata. Proponere tibi duos Reges, & id animo contemplare, quod oculis non potes, dabis profectò misericordiam, quod iracundiæ negasti. Multa sunt tuæ clementiæ monumenta: sed maximè eorum incolumitates, quibus salutem dedisti. Quæ si in privatis gloriosa sunt, multò magis commemorabuntur in Regibus: semper regium nomen in hac civitate sanctum fuit: sociorum verò regum, & amicorum, sanctissimum. Quod nomen hi Reges, ne amitterent, te victore, timuerunt: retentum, & à te confirmatum posteris etiam suis tradituros esse, confido. Corpora verò sua pro salute Regum suorum hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi, nobisque omnibus iandiu notij, eademque fide, & virtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus est ad te missus, tum Regum amicissimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. Exquire de Blesamio, numquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem cau-

fam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua vales plurimum: negat unquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præstò fuisse dicit, utque ad ultimos profectum: cum è balneo exisses, tecum se fuisse: cum illa munera inspexisses cœnatus: cum in cubiculo recubuisses: eademque assiduitatem tibi se præbuisse postridie. Quamobrem, siquid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca C, Cæsar, velim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare illorum crudelitatis est: alterum con-

servare, clementiæ tuæ.

IN

IN M. ANTONIUM PHILIPPICAM I.

ORATIO.

ANtequam de Repub. Patres coscripti, dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror, exponam vobis breviter consilium, & profectiois, & reversionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad vestrum consilium, auctoritatemque Remp. esse revocatam, mandandum mihi statuebam, quasi in vigilia quadam consulari, ac senatoria: nec verò usquam discebam, nec à Repub. deieciabam oculos: ex eo die, quo in ædem Telluris convocati sumus, in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis. Atheniensiumque renovavi vetus exemplum. Græcum etiam verbum usurpavi, quod tum in sedandis discordijs usurpaverat civitas illa, atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censui. Præclara tum oratio M. Antonij: egregia etiam voluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cum præstantissimis civibus confirmata est. Atque his principijs reliqua consentiebant: ad des-

-1A

Q2

libe-